

DETERMINĂRI PRIVITOARE LA SINAXARUL BIZANTIN

Vasile V. Muntean

În comunicarea prezentă, pornind de la sinaxarul bizantin consacrat – care stă la baza celorlalte sinaxare sau menologii răsăritene – vom căuta să aducem suficiente îndreptări, pentru a ajunge în cele din urmă la un calendar ortodox român cât mai omogen și ireproșabil totodată. În acest scop ne vom servi de o bibliografie cuprinzătoare, pe care o vom semna la sfârșit, iar în interiorul textului, cu cifre arabe, vom preciza întâi publicația sau lucrarea citată, și îndată pagina.

Vom începe expunerea noastră cu data de 1 SEPTEMBRIE (debutul anului eclesiastic). În unele sinaxare, la 1 sept. apar greșit apelativul *Maria* și topicul *Measine* (17, 614), în loc de *Marta* și *Mesene*. La 2 sept. mai nou se întâlnește – just – construcția Ioan *Postitorul*, și nu *Pustnicul*, inadvertență ce persistă însă în unele cărți (9, 285; 22, 1023). În drept cu 17 sept. firește trebuie ortografiată *Agapi*, nu *Agapis* (13, 511).

Pentru OCTOMBRIE observăm că, dacă *Sf. Dimitrie* (26 oct.) – după ultimele cercetări – a fost doar diacon (6, 81), acel personaj zis *Nestor* (din ziua următoare) n-a existat efectiv și, în această situație, ar fi bine să se introducă numele *Proculei*, soția lui Pilat, amintită de altfel în calendarul bizantin tradițional (11, 326). În 29 oct., în anumite menologii (9, 298), se pomenește *Avramie* (*inchisul*), adjectiv deplasat, căci termenul elen „*Enkeistos*” (15, 116) se traduce, aici, prin *anahoretul*, *solitarul* sau *eremitul*.

În privința lui NOIEMBRIE, *Elpidifon* din ziua a doua – și din 3 apr. – corect ar suna *Elipidofor* (1, *sub voce*). Pentru 7 nov. s-ar putea însuși formula: Lazăr *Galesiotul* (3, 238), în locul celei necorespunzătoare „din Muntele Galissiei” (13, 514), regiune inexistentă, *de facto* Galesion (2, 814). Denumirea *Ștefaniada*, din 11 nov., la fel este eronată (13, 514); ar fi potrivit să se generalizeze *Ștefanida* sau, mai curând, *Ștefana*. Apostolului Filip (din 14 nov.) merită a i se adăuga calificativul următor: *evangelizator al strămoșilor noștri din Dobrogea*, pentru că se confirmă misionarismul său – ca și cel al lui Andrei – în zona respectivă (5, 159; 19, 206). *Grigorie* (23 nov.) este specificat ca episcop al „*Acragandelor*” (13, 515), când s-ar impune ajustarea, mai explicită: episcop de *Agrigentum* (azi Agrigento - Sicilia). În fine, *Onufrie* din 27, aceeași lună, se numea realmente *Pinufrie* (1, *sub verbo*).

Legat de DECEMBRIE, remarcăm că oronimul *Latro* (zilele de 13 și 15; 13, 516 și 517) se scrie, mai exact, *Latros* sau *Latmos* (18,29), acel munte fiind situat lângă Milet, iar antroponimul *Teofana* din 16 dec. (13, 517) – *Teofano* (2, 564). Numărul de 14.000 (din 29) se cere a fi înlăturat cum altminteri l-a omis și calendarul grecilor ortodocși din SUA, întrucât cifra respectivă este metaforică, semnificând *toți* pruncii; în realitate, copilașii uciși de Irod Tiranul n-au fost numeric decât câteva zeci. David *împăratul*, din 26 dec., e indispensabil a fi relevat ca *rege* (8, 534), evreii neposedând vreodată un imperiu.

În cadrul lunii IANUARIE, prima zi, sintagma „Tăierea-împrejur cea după trup” s-ar putea modifica așa: „circumcizia...”. În 11 apare *Teodosie* ca „începătorul vieții călugărești de obște” (13, 518), ceea ce este inexact; mai degrabă să i se atașeze epitetul „Chinoviarhul” (aflător în versiunea elenă și însemnând *conducător al unei comunități monahale – koinobion*), pe motiv că adevăratul întemeietor al traiului monastic comunitar sau chinovitic a fost Pahomie cel Mare (+ 346) (18, 25). În 25 ian. citim: *Bretanion* (13, 519), în timp ce numele său autentic a fost *Vetranion* (19, 208). La 31 ian. – și 1 iulie – sunt înșiruite nume de medici „fără de arginți” (13, 519 și 530), care se cuvine a fi însoțite de atributul – mai clar, mai tranșant – „fără plată”.

În ce privește FEBRUARIE, anume 7, *Partenie*, faptic, a fost episcop de Lampsakos – oraș pe țărmul asiatic al Dardanelelor – și nu al Damascului (13, 520). *Pangratie* din ziua de 9 – vezi și 9 iulie (13, 520 și 530) – mai natural se caligrafiază *Pancratie*. În 22 febr. se indică unii martiri „din Eughenia” (13, 521), regiune inexistentă, pe când sinaxarul grec-american precizează: „Gate of Eugenius”. E vorba, în adevăr, de Poarta lui Eugenios (episcop constantinopolitan), care are corespondență în toponimia Constantinopolei (4, 327). *Talaleu* (din 27 febr.) se transcrie – conform redacțiilor bizantină și neogreacă – *Taleleu* (11, 326).

Cu privire la MARTIE, evocăm pe Alexie (din 17), *omul lui Dumnezeu*; această expresie trebuie așezată între semnele citării. Apoi, *Marcu* (din ziua de 29) să fie arătat ca episcop al Aretuzei, nu al „Aretuselor”. Mai departe (pentru ziua de 30), se impune o altă rectificare: *Euvula* (nu *Evula*; 13, 523).

Cât despre APRILIE, *Trifina* din 11 a se corija în *Trifena* (în originalul elen: *Tryphaine*); *Vasile* din 12 apr. n-a fost ierarhul *Pariei* (13, 524), nici al *Pariului* (14, 491), ci episcop de *Parion* (2, 164), port microasiatic la Propontida (Marea Marmara), astăzi Kemer sau Komares. Pe urmă, pentru *Dada* (zilele de 13 și 28) – antroponim trac – propunem adaptarea *Dadas* (6, 47), formă destul de frecventă în documentele vremii, aceasta ca să evităm confuzia cu acea mișcare de revoltă, născută în timpul Primului Război mondial în rândurile intelectualilor și artiștilor occidentali. Privitor la *Sava Gotul* (din 18 apr.), fiind de origine capadociană, determinativul etnic se va pune între ghilimele; el nu poate fi identificat cu *Sava Stratilat* (din 24 apr.), cum susțin unii

cercetători (10, 249-307). În plus *Filipia*, din 21 apr. (13, 525), a se îndrepta astfel: *Filipa* (23, 425).

În legătură cu luna MAI, conceptul „înnoirea Constantinopolului” (din 11) sugerăm a se substitui cu „inaugurarea ...”, iar Sf. Ioan *Valahul* (din 12), cu *Românul*. În subsidiar, *Patrichie* (ziua de 19) nu a fost episcopul „Prusiei” (13, 527), ci al Brusei (Bursei), oraș din N-V Asiei Mici. Mănăstirea consemnată în 30 mai – vezi și 6 iunie – nu are nimic de-a face cu Dalmația, regiune a Croației; mai precis, se chema *Dalmaton* (ctitorită de Dalmat chiar în Constantinople; 2, 810).

Privitor la IUNIE, e necesar să se renunțe la plural în cazul *Patarelor* ori al *Samosatelor* – zilele de 20 și 22 –, iar pentru 30 iunie trebuie copiat *Râmeț*, nu „Râmeți” (posibil scăpare tipografică).

Relativ la luna IULIE, e util să-l abandonăm pe „Aton” (ziua a cincea) pentru *Athos*. *Olga* sau *Helga* (ziua de 11) nu a fost împărătească, ci doar mare-cneaghină a Kievului (12, 232; 21, 1522). În sfârșit, *Mihail* „cel din Malein” (din 12) opinăm a se reda simplu: *Mihail Maleinos* (3, 50). *Chiriac* (din 15 iulie) e de fapt *Chiric* (2, 406).

Referitor la AUGUST, numele lui *Iustinian I* (a doua zi), nefiind menționat de sinaxarul bizantin clasic și pentru împrejurarea că a murit ca eretic – aftartodochet –, urmează a fi eludat. Împăratul în cauză, totuși, rămâne mare în istorie.

Înainte de a încheia, vom adăuga câteva remarci privind unii termeni lingvistici comuni; ar fi indicat a se folosi alternativ sau a se înlocui pe cât e cu putință cuvintele „slăvit”, „mucenic”, „prooroc”, „sobor” cu: *mărit, martir, profet, sinod*. De asemenea formularea „se odovăiește” să se schimbe cu sinonimele: *se sfârșește, se încheie*, etc.

Este de așteptat ca o echipă de specialiști să revizuiască atent nu numai sumarul sinaxarelor cu pricina, ci și acele *vitae*, biografiile celor cuprinși în ele, deoarece ne întâmpină în unele cazuri denaturări care afectează întrucâtva fondul hagiografiei. Ca principiu metodologic s-a recomandat o critică sănătoasă a textelor (7, 149; 16, 293-320). Credem că paginile de față constituie un modest pas în această direcție.

Bibliografie

1. *To angelma tes hemeras* /1984 (Atena).
2. Beck, H.G., *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München 1959.
3. *The Byzantine Saint* (ed. S. Hackel), Londra 1981.
4. Constantelos, D., *Byzantine Philanthropy and social Welfare*, New Brunswick – New Jersey, 1968.
5. Dănilă, N., *Passio sacti Philippi apostoli*, în „Studia Univ. Babeș-Bolyai. Theologia Graeco-Catolica Varadiensis”, XLII, 1, 2002.
6. Dănilă, N., *Martyrologium Daco-Romanum*, ed. 2, București, 2003.
7. *Divine Ascent. A Journal of Orthodox Faith*, 5, San Francisco, 1999.

8. *Documente privind istoria României*, I. Introducere , București 1956.
9. *Evangeliiar*, ed. Patriarhiei, București 1998.
10. Follieni, E., *Saba Goto e Saba Stratelata*, Analecta Bolandiana, LXXX, 1962.
11. Grumel, V., *La Chronologie*, Paris 1958.
12. *Istoriia Vizantii*, II, Moscova 1967.
13. *Liturghier*, Ed. Patriarhiei, București 2000.
14. *Liturghier* (ibidem), 1995.
15. Manaphes, K., *Monasteriaka typika-diathekai*, Atena 1970.
16. Mango, C., *Sfântul*, în vol. „Omul bizantin” (coord. G. Cavallo) (trad. rom.), Iași 2000.
17. *Molitvelnic*, Ed. Patriarhiei, București 1998.
18. Muntean, V.V., *Organizarea mănăstirilor românești în comparație cu cele bizantine*, București 1984.
19. Muntean, V.V., *Creștinism primar la Dunărea inferioară. Noi revizuiuri*, în tomul omagial M. Păcurariu, Cluj-Napoca 2002.
20. *Orthodox Calendar/2003* (Greek Orth. Archidiocese of America, Online Chapel).
21. *The Oxford Dictionary of Byzantium* (ed. Al. Kajdan), III, Oxford 1991.
22. *Proloagele*, Ed. „Buna-Vestire”, II, Bacău 1995.
23. Ruinart, Th., *Acta martyrum*, Regensburg 1859.

ON THE BYZANTINE MENOLOGY

Summary

The issue tries to bring out enough corrections to the Byzantine menology as it formed the Eastern menologies, in order to finally state a Romanian Orthodox calendar as homogenous and irreproachable as possible in the same time.

So the specialists are asked and waited to revise not only the contents of the menologies but also the so-called *vitae* because there are some distorted data in which affect the essence of the hagiology. The recommended methodological principle is a deep critical reading of the texts. The author believes that his issue is a modest step towards it.